

Matična knjiga vjenčanih Župe Mrkopalj (1782.-1800.)

Ramić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:831852>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Maja Ramić

MATIČNA KNJIGA VJENČANIH ŽUPE MRKOPALJ (1782.-1800.)

Završni rad

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA POVIJEST

Maja Ramić

MATIČNA KNJIGA VJENČANIH ŽUPE MRKOPALJ (1782.-1800.)

Završni rad

JMBAG:0009092419

Studijski program i smjer: Sveučilišni prijediplomski studij Povijest i Talijanski jezik i književnost (dvopredmetni)

Mentor: izv.prof.dr.sc. Dubravka Božić Bogović

Rijeka, 2024.

SAŽETAK

Matične knjige vjenčanih važan su izvor za poznavanje različitih aspekata vjenčanja, jednog od sedam sakramenata katolika. Dragocjeni su podaci dobiveni iz njih jer su pokazatelji mnogobrojnih migracija i svakodnevnog života ljudi u ranom novom vijeku na mikrohistorijskoj razini. U ovom radu s dobivenim podacima iz najstarije matične knjige vjenčanih Župe Mrkopalj od 1782. do 1800. godine, nastoje se prikazati demografski trendovi te društveni, gospodarski, vjerski, geografski i drugi čimbenici koji su utjecali na život u Mrkoplju u navedenom razdoblju. Konkretno primjere svakodnevnog života kao što su zanimanja, migracije i međumjesna vjenčanja, trebaju biti uzeti s oprezom s obzirom na manjak sustavnosti i specifičnosti načina na koji su župnici bilježili podatke u matičnoj knjizi, kao i oscilacije u detaljnosti upisa.

Ključne riječi: matična knjiga vjenčanih, demografska povijest, Mrkopalj, rani novi vijek, Gorski kotar, 18. stoljeće

SADRŽAJ	
UVOD	1
POVIJESNI KONTEKST MRKOPLJA	3
MATIČNE KNJIGE	5
MATIČNA KNJIGA VJENČANIH ŽUPE MRKOPALJ	7
IDENTIFIKACIJA ZARUČNIKA	9
GODIŠNJA RASPODJELA VJENČANJA	9
SEZONSKA RASPODJELA VJENČANJA	11
DNEVNA RASPODJELA VJENČANJA	14
MJESTO SKLAPANJA BRAKA	15
MJESTO PORIJEKLA MLADENACA	16
PONOVLJENI BRAKOVI	19
DRUŠTVENI STATUS I ZANIMANJE	21
SVJEDOCI	22
ZAKLJUČAK	24
POPIS PRILOGA	25
BIBLIOGRAFIJA	26

UVOD

Završni rad bavi se analizom sklopljenih brakova u Mrkoplju u 18. stoljeću, točnije od 1782. do 1800. godine. Kroz dobivene podatke iz matične knjige vjenčanih, provesti će se analiza podataka koja će nastojati objasniti društvene čimbenike u goranskome mjestu kroz zadnje godine ranog novog vijeka, te kako su različiti vanjski faktori utjecali na svakodnevni život te pokazati demografske trendove u Mrkoplju.

Gorski kotar je slabo istraženo područje kojem nije posvećen veći broj radova. Upravo radi neistraženosti samog područja nastala je motivacija za pisanje ovog rada, a Mrkopalj predstavlja važno područje Gorskog kotara koje je doživjelo ogroman gospodarski i demografski razvoj zahvaljujući gradnji Karolinske ceste, koji će isto tako naglo i opasti izgradnjom Lujzinske ceste, a potom gotovo potpuno izgradnjom pruge Rijeka-Zagreb. Od mjesta koje je krajem ranog novog vijeka bilo jedno od najvećih u Gorskome kotaru, Mrkopalj je danas mala općina u središtu Gorskog kotara kroz koju ne prolazi ni autoput niti željeznička pruga.

U početnom dijelu predstaviti će se povijesni pregled Mrkoplja, od prvih spominjanja mjesta, mnogobrojnih migracija pod različitim vlastima koji su uzrokovali promjene u sastavu stanovništva, te naposljetku razvoja samog mjesta pod raznim faktorima i napredcima u infrastrukturi. Potom slijedi pregled matičnih knjiga od Tridentskog koncila, kada Katolička crkva uvodi nove norme i regulira brak kao jedan od sedam sakramenata, do dekreta habsburških vladara koji su regulirali način vođenja matičnih knjiga i potvrdili njihovu važnost.

U glavnom dijelu ovog rada fokus je na analizi i interpretaciji podataka dobivenih iz matične knjige vjenčanih. Prikazati će se godišnja, sezonska i dnevna raspodjela vjenčanja uz objašnjenja i moguće pretpostavke demografskih trendova zamijećenih i u ostatku Hrvatske. Radi manjka podataka koje su župnici upisivali, u radu će se obraditi samo neke od kategorija vezanih za vjenčanja, kao što je to mjesto porijekla zaručnika, gdje će se analizirati geografski čimbenici koji su utjecali na sklapanje brakova i migracije. Predstaviti će se i podaci mjesta održavanja vjenčanja, ponovljeni brakovi, svjedoci, društveni status i zanimanja kako bi se dobila cjelokupna slika mrkopaljskog društva tog vremena. S obzirom na to da nije bilo niti jednog upisa dobi zaručnika, neće se moći obraditi dobne razlike. Dobiveni podaci bit će popraćeni tablicama i grafičkim prikazima kroz cijeli rad.

U zaključku se nalaze završna razmatranja te sažetak dobivenog materijala u svrhu obuhvaćanja kompletne slike toga doba.

Literatura koju sam koristila za izradu završnog rada sastoji se od nekolicine članaka i knjiga koje se bave demografskom poviješću Hrvatske. Kao vodeću literaturu i u svrhu lakšeg shvaćanja trendova i pojava korištene su knjige i članci Nenada Vekarića, Dubravke Božić Bogović, Danijele Doblanović i Stjepana Krivošića. Za povijesni kontekst Mrkoplja i samog goranskog prostora korištene su mnogobrojne knjige i članci, ponajviše knjige Mirka Markovića, Rudolfa Strohala i mnogih drugih, kao i članci Mirjane Crnić Novosel i Štefanije Crnić. Za pregled povijesti braka kao sakramenta od Tridentskog koncila te važnosti matičnih knjiga korištena je knjiga Marije Mogorović Crljenko i članak Nikole Cika.

POVIJESNI KONTEKST MRKOPLJA

Mjesto Mrkopalj naseljeno je bilo i prije osmanskih provala. Prema Markoviću, u njemu je živjelo hrvatsko stanovništvo koje je govorilo čakavskim dijalektom, a podanici su pripadali pod jurisdikciju grada Hreljina.¹ Mrkopalj je u 15. stoljeću, kao i većina Gorskoga kotara, pripadala knezovima Frankopanima.² U izvorima se prvi put spominje 17. svibnja 1477. godine,³ kada ga je knez Martin Frankopan darovao Ivanu Rječaninu iz Rijeke, što su potvrdila i njegova braća, knezovi Dujam i Stjepan Frankopan.⁴

Nakon osmanlijskih provala i zauzimanja Krbave i Like, započela su haranja po Gorskom kotaru, a tako i Mrkoplju, koji je poharan u nekoliko navrata.⁵ Napadi su trajno promijenili demografsku i kulturološku, ali i lingvističku sliku Gorskog kotara, izazvanu mnogobrojnim migracijama stanovništva pred osmanskim napadima.⁶ Stanovništvo koje je preživjelo osmanske napade, odselilo je preko Kupe u Kranjsku, odnosno u Črnomelj, ili u Primorje, u vinodolski kraj, što je dovelo do nestanka starog čakavskog stanovništva koje je do tada živjelo u Mrkoplju.⁷

Postepenim smanjenjem intenziteta osmanskih napada, opustošena zemlja nagnala je knezove Zrinske i Frankopane, ali i karlovačke generale, da ponovno nasele ta područja. Tako je karlovački general Vid Kisel već 1603. godine nastanio novo stanovništvo u Mrkopalj. Oni su došli iz Hercegovine preko Like.⁸ Novo stanovništvo bili su rimokatolici, no prozvani su Vlasima od strane domaćeg preživjelog stanovništva, kao naziv koji je nadjenut doseljenicima iz kršćanskih turskih zemalja.⁹ Sljedeći val naseljavanja započeo je oko 1605. godine,¹⁰ kada je ogulinski kapetan Gašpar Frankopan naselio pravoslavno stanovništvo, koje je dolaskom u Mrkopalj prihvatilo rimokatoličku vjeroispovijest.¹¹ No, Crnić Novosel se ne slaže s time, argumentirajući crkvenom dokumentacijom koja ne potvrđuje nikakav oblik pokatoličavanja pravoslavnog stanovništva, te naglašava da prema jezičnim istraživanjima nije ni došlo do miješanja stanovništva, ni do međusobnih utjecaja.¹²

¹ Marković 2003, 61.

² Crnić 1962, 78.

³ Crnić Novosel; Marinković 2022, 126.

⁴ Strohal 1993, 141.

⁵ Marković 2003, 61.

⁶ Crnić Novosel; Marinković 2022, 122.

⁷ Strohal 1993, 141; Marković 2003, 31.

⁸ Strohal 1993, 141.

⁹ Strohal 1993, 142.

¹⁰ Crnić Novosel; Marinković 2022, 127.

¹¹ Strohal 1993, 142.

¹² Crnić Novosel; Marinković 2022, 124.

Iako Mrkopalj nikada nije upravno pripojen Osmanskom Carstvu, pljačke i napadi prouzrokovali su stagnaciju i demografski pad s velikim posljedicama, što je dovelo do potpunog nestanka i izumiranja mnogobrojnih sela. Upravno ponovnim naseljavanjem obnovit će se mnoga mjesta, a Crnić Novosel razdoblje kraja 16. i početka 17. stoljeća naziva „novim razdobljem“ Gorskog kotara.¹³

Mrkopalj je pripao pod Vojnu krajinu.¹⁴ Novodoseljeno stanovništvo postali su slobodni ljudi koji su se nalazili pod upravom krajiških generala, što je dovelo do učvršćivanja krajiške vlasti i ograničenja vlasti Zrinskih.¹⁵ Krajiška je vojska podignula mnoge zgrade u Mrkoplju.¹⁶ Nakon doseljavanja, došlo je do priličnog porasta broja stanovnika prirodnim prirastom, ali i novim „došljacima“.¹⁷

Jedan od najvažnijih događaja za razvoj Mrkoplja bila je izgradnja Karolinske ceste, koja je povezivala Karlovac s Rijekom i Bakrom.¹⁸ Dvorske su vlasti u Beču nastojale poticati promet novoizgrađenom cestom, što je utjecalo na stvaranje mnogobrojnih novih naselja, ali je dovelo i do mnogobrojnih migracija.¹⁹ Radi teških uvjeta razvoja poljoprivrede, najveći broj stanovnika tada se bavio poslovima vezanima uz razvoj novih prometnica, ali i u obradi drva, stoga je položaj na vlastelinstvima bio specifičan.²⁰ Došlo je do ponovnog naseljavanja, ovoga puta Vlaha iz Gomirja no, njih je Dvorski komercijalni direktorij vrlo brzo raselio radi njihove nepouzdanosti i nekorisnosti, te su 1764. godine doseljeni Nijemci i Česi. Upravo je ta, srednja dionica Karolinske ceste koja je prolazila kroz Gorski kotar, nailazila na poteškoće radi vrlo slabe naseljenosti dionice, a zbog karavanskog načina prijevoza robe dolazilo je do mnogobrojnih poteškoća u organizaciji prometa i prijevoza robe, stoga ne treba čuditi da je novodoseljeno stanovništvo ubrzo napustilo Mrkopalj radi teških životnih uvjeta.²¹ Za izgradnje ceste mnogobrojni radnici su se doselili u Mrkopalj iz Primorja, ostatka Gorskog kotara, ali je bilo i čeških i drugih stranih radnika, koji su sa sobom donijeli i svoja prezimena u Mrkopalj.²²

¹³ Crnić Novosel; Marinković 2022, 123.

¹⁴ Strohal 1993, 142.

¹⁵ Marković 2003, 62.

¹⁶ Marković 2003, 63.

¹⁷ Herljević 1965, 9.

¹⁸ Budak 2007, 72.

¹⁹ Budak 2007, 73.

²⁰ Budak 2007, 115.

²¹ Budak 2007, 73.

²² Marković 2003, 63.

U 18. stoljeću došlo je do znatnog povećanja broja stanovnika i velikog demografskog rasta, te je Mrkopalj postao najveće selo cijelog Gorskog kotara.²³ Mrkopalj je 1765. izuzet iz Vojne krajine te je pripojen novoosnovanoj gospoštiji pod Trgovačkom intendencijom u Trstu, s ciljem unaprjeđenja trgovine Karolinskom cestom i razvitka prometa, a upravo je u Mrkoplju bilo središte gospoštije.²⁴ Od 1776. do 1786. godine Mrkopalj je potpadao pod Severinsku županiju, a u njemu su se održavale županijske skupštine.²⁵ U vrijeme dok je bio u sastavu Severinske županije, Mrkopalj je potpao pod Brodski kotar.²⁶ Godine 1785. Josip II. je Mrkoplju priznao status kraljevskog trgovišta,²⁷ te su dobivena trgovačka prava, vlastiti grb i pečat.²⁸

Gradnjom Jozefinske, a potom i Lujzinske ceste, Karolinska cesta, a tako i Mrkopalj kojeg su obišle novoizgrađene ceste, gubi na značenju. Do dodatne izoliranosti doći će izgradnjom pruge Rijeka-Zagreb. Radi svih čimbenika koji nisu išli u korist Mrkoplja, došlo je do povećanja izoliranosti, prekida perioda relativne gospodarske sigurnosti, a dovesti će i do iseljavanja stanovništva.²⁹

MATIČNE KNJIGE

Tridentskim koncilom, brak je potvrđen kao jedan od sedam sakramenata.³⁰ Donošenjem dekreta *Tametsi*, Katolička je crkva propisala da brak mora biti sklopljen javno ispred crkve, a od donošenja Rimskog obrednika, uz prisutnost dva ili tri svjedoka na vjenčanju. Samom sklapanju braka prethodilo je objavljivanje tri napovijedi, u svrhu utvrđivanja postojanosti ili nepostojanosti zapreka za sklapanje braka. Ako jedan od supružnika nije bio iz te župe, napovijedi je trebalo napraviti i u njegovoj župi.³¹ Dekretom je propisano da obred odraduje župnik koji poznaje barem jednog od budućih supružnika.³² No, dekret je važan također jer je uveo obvezu vođenja matičnih knjiga vjenčanih, u koje su bili dužni upisivati dan

²³ Marković 2003, 64.

²⁴ Herljević 1965, 15.

²⁵ Marković 2003, 64.

²⁶ Herljević 1965, 15.

²⁷ Marković 2003, 64.

²⁸ Mrkopalj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krlež, 2013. – 2024. Pristupljeno 15.6.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mrkopalj>

²⁹ Crnić 1962, 78.

³⁰ Mogošević Crljenko 2012, 76.

³¹ Mogošević Crljenko 2012, 77.

³² Mogošević Crljenko 2012, 78.

i mjesto vjenčanja, imena supružnika te svjedoka, te učestalo navode da su se supružnici vjenčali prema odredbama Tridentskog koncila.³³

Upravo su napovijedi donesene kako bi se otkrile prepreke za stupanje u brak, a jedna od prepreka bila je srodstvo zaručnika. Još u 5. stoljeću Crkva je iz običajnog prava kao bračnu zapreku preuzela četvrto koljeno. Papa Inocent III. je na IV. Lateranskom saboru 1215./16. ograničio ženidbenu zapreku na četvrto koljeno po kanonskom računanju. Ženidbe u srodstvu katkad su predstavljale izraz nužde, kao posljedica smanjene mogućnosti izbora bračnih partnera u izoliranim sredinama.³⁴

Habsburški su vladari kroz 18. stoljeće donijeli niz zakona glede matičnih knjiga, tako je carica Marija Terezija 1770. godine donijela propis o uvođenju tabličnog modela upisa u matične knjige, umjesto narativnog koji se do tada koristio. Radi važnosti matičnih knjiga tražili su njihovu sigurnost te da se u slučaju požara one prve spašavaju.³⁵ Josip II. nastavio je posao svoje majke, donijevši Patent 1784. godine, kojim je započelo razdoblje vođenja državnih matičnih knjiga, te je određeno da župnici moraju voditi odvojene knjige krštenih, vjenčanih i umrlih.³⁶ Od tada su se nazivale „crkveno-državnim maticama“, jer su ih vodili župnici koji su bili u svojstvu državnih službenika, po propisanim crkvenim i državnim pravima.³⁷

No, narativni model upisa koristio se još i početkom 19. stoljeća. Tada je upis podataka zavisio o župniku i podacima koje je on želio upisati, što se reguliralo upisivanjem podataka u tablice. Danas u svrhu istraživanja matičnih knjiga može se susresti s nekoliko problema, a najveći je problem lošeg stanje radi mnogobrojnih čimbenika koji su utjecali tijekom godina, kao što su oštećenja, izlaganje vlazi, ratovi, neuredni rukopisi i slični faktori.³⁸

Matične knjige omogućuju praćenje stanja na mikro razini, prateći kako je društvo bilo pogođeno u određenim događajima. Tako Cik navodi da se uspiju prepoznati vanjski faktori koji su mogli utjecati na strukturu stanovništva, a koji su se očitali u matičnim knjigama, a posebice u matičnoj knjizi vjenčanih, jer smatra vjenčanje kao pojavu u životu na koju ljudi mogu utjecati. Kao primjere navodi prirodne katastrofe, epidemije, glad, ratove, ali i rodne godine.³⁹

³³ Mogorović Crljenko 2012, 81.

³⁴ Vekarić 2000, 55.

³⁵ Cik 2016, 238.

³⁶ Vlahov 1993, 280.

³⁷ Strgačić 1959, 487.

³⁸ Cik 2016, 239.

³⁹ Cik 2016, 241.

MATIČNA KNJIGA VJENČANIH ŽUPE MRKOPALJ

Mrkopalj je bio kapelanija podređena župi u Fužinama sve do 1771. godine, kada je osnovana župa crkve sv. Filipa Apostola u Mrkoplju.⁴⁰ Vođenje matične knjige vjenčanih započelo je 1782. godine, a svezak je vođen do 1816. godine. No, u ovom radu predmet istraživanja je matična knjiga vjenčanih u 18. stoljeću, stoga će biti obuhvaćeni podaci zaključno s 1800. godinom.

Zapisi u matičnoj knjizi vjenčanih pisani su latinskim jezikom u narativnoj formi. U promatranom periodu promijenila su se tri župnika mrkopaljske župe koji su učestalo unosili podatke o sklopljenim brakovima: *Antonius Caballini*, *Antonius Wagathey* i *Gabriel Vuksich*. No, učestalo su zapise unosili kapelani ili administratori župe umjesto samih svećenika, a spominje ih se pet: *Matthias Janess*, *Stephanus Radetich*, *Josephus Sichich*, *Joannes Skocilich* i *Nicolaus Pavan*. Zapažene su brojne promjene rukopisa te međusobno izmjenjivanje tko je unosio zapise, stoga su i uneseni podaci varirali, jer nisu svi crkveni djelatnici unosili podatke istom detaljnošću.

S obzirom na učestalu promjenu osobe koja je unosila zapise, nisu za sve sklopljene brakove uneseni jednaki podaci. Najčešće su unosili sljedeće podatke:

- datum održavanja vjenčanja
- mjesto održavanja vjenčanja
- ime i prezime mladoženje i nevjeste
- mjesto porijekla
- ime oca i je li živ
- bračni status, odnosno ako je jedno od zaručnika udovac/ica
- društveni status
- zanimanje
- dva svjedoka, njihovo mjesto porijekla, društveni status i zanimanje

No, nisu se svi podaci unosili jednakom količinom. U svim zapisima zapisan je samo datum održavanja obreda, ime i prezime mladenaca te uglavnom imena svjedoka. Ime i prezime kod mladoženja je navedeno u svim spisima, dok kod samo jedne žene ne piše njeno ime, a u

⁴⁰ Strohal 1993, 145.

nekoliko slučajeva ni prezime. U ovom radu neće se moći analizirati dobna struktura zaručnika jer u niti jednom zapisu svećenik nije unio podatke o godinama zaručnika. Rjeđe je naglašeno zanimanje ili društveni status, češće kod svjedoka nego kod samih zaručnika.

U pojedinim slučajevima bilo je nemoguće pročitati određenu zapisanu stavku radi nekoliko problema s kojima se susreće matična knjiga: presavijanje stranica radi kojih se zadnja riječ ne vidi, izbljeđivanje stranica i oštećenja od vlage koje onemogućuju iščitavanje svih unesenih stavki.

Prvo navedeno vjenčanje bilo je ono *Joannesa Blasevicha s Hellenom Ivanovich* 6. siječnja 1782. godine, dok su svjedoci bili *Gregorius Pavlich* i *Josephus Radossevich*.⁴¹

Primjer zapisa 25. studenog 1784:

*Die 25 9bris 1784 in Merkopail copulatus est in matrimonium Joannes Martini Gergurich filius ex Verbovsko cum Maria filia Pauli Tomacz ex Stari Laz, praesentibus testibus Laurentio Sragell et Gregorio Churhin, per Matthaum Janess capellano.*⁴²

Prijevod:

Dana 25. studenoga 1784. u Mrkoplju, spojeni su u brak Ivan Grgurić, sin Martina iz Vrbovskog, s Marijom, kćeri Paula Tomca iz Starog Laza. Prisutni svjedoci Lovro Šragalj i Grgur Čurin, za kapelana Matiju Janeša.

U rijetkim slučajevima (0,97%), župnici su upisivali pojedine bilješke vezane uz obred, odnosno o jednom od partnera. Tako je u zapisu od 23. studenoga 1791. zapisano za *Hellenu Matossevich* da je *licensis curata*. Potom, 18. studenog 1795. za *Laurentiusa Majeticha* iz Moravica se navodi da je *filius adoptivus Vencleslai Saputil*, što su neki od najdetaljnijih specifikacija unutar same matične knjige, s obzirom na to da je većina unesenih podataka zaista oskudna te minimalna.

Što se tiče prezimena, moguće je pratiti različite načine zapisivanja određenih prezimena, kao što je prezime Ružić pisano na 4 različita načina (*Ruxich*, *Ruzich*, *Rusich*, *Ruszich*). U zapisu prezimena često je variralo ubacivanje slova h, kao što je u prezimenima Tomić (*Tomich*, *Thomich*) i Tijan (*Thian*, *Tian*).

⁴¹ HR-DARI-885

⁴² HR-DARI-885

IDENTIFIKACIJA ZARUČNIKA

U najvećem broju slučajeva, župnik je naveo ime i prezime mladoženje i nevjeste, ime njihovih očeva i je li je otac živ, te u rjeđim slučajevima mjesto porijekla, a vrlo rijetko društveni status i zanimanje. Nevjeste su najučestalije identificirane po imenu njihovih očeva (75,72%) ili ako su udovice, po imenu pokojnoga muža (5,82%). Mladoženje su nešto rjeđe identificirani po imenu oca (66,50%). Kod mladoženja koji nisu identificirani po imenu oca, većina njih je identificirana kao udovac (30,43%). Naime, u pojedinim zapisima župnici su pisali vrlo kratke bilješke, navodeći samo ime i prezime zaručnika te imena svjedoka, stoga se u tim slučajevima ne spominju imena očeva ni za mladoženju, ni za nevjestu.⁴³ Stoga, količina podataka i postoci variraju ovisno o sistematičnosti upisa podataka od strane župnika.

Količina unesenih podataka uvelike je ovisila o župnicima. Na primjeru mjesta obreda vjenčanja, da se naslutiti kako su 1783. i u prvom dijelu 1784. godine župnici učestalo navodili mjesto obreda, dok se kasnije uglavnom naglašavalo ako je obred održan u drugom mjestu. Ne može se sa sigurnošću zaključiti je li je prema tome trebalo značiti da su svi ostali obredi održani u sjedištu župe, Mrkoplju, jer su svećenici na početku učestalo upisivali „(datum i godina) in Merkopail“ (u Mrkoplju). Kasnije je taj format rijetko korišten, već je češće zapisano ako je obred izvršio župnik druge župe. Ne zna se ni zašto svećenici nisu učestalo upisivali mjesto porijekla zaručnika; učestalije unošenje može se primijetiti tek 1800. godine, kada je od 15 održanih vjenčanja, za 12 vjenčanja barem jednom zaručniku upisano mjesto porijekla.

Tablica 1. Način identifikacije zaručnika

	Ime	Prezime ⁴⁴	Dob	Bračni status	Ime oca	Mjesto porijekla	Zanimanje
Mladoženja	100%	100%	0%	11,65%	66,50%	43,68 %	2,91%
Nevjesta	99,51%	91,26%	0%	9,70%	75,72%	47,57%	0,48%

GODIŠNJA RASPODJELA VJENČANJA

U istraženom razdoblju od 1782. do 1800. godine u Mrkoplju se održalo 206 vjenčanja, što je u prosjeku 11,44 sklopljenih brakova godišnje. Minimalni godišnji broj sklopljenih

⁴³ Na svih sedam održanih vjenčanja 24. studenoga 1790., župnik nije imenovao oca niti jednog od zaručnika.

⁴⁴ U slučaju udovištva, mladenkama je u sedam slučajeva napisano njihovo rodno prezime, dok se u ostalim slučajevima ne navodi već se samo navodi pokojni muž i njegovo ime i prezime.

vjenčanja bio je 1787. i 1797. godine, kada je sklopljeno samo 5 brakova (2,42% od ukupnog broja sklopljenih brakova). Maksimalni broj sklopljenih vjenčanja bilo je 1798. godine, kada je sklopljeno rekordnih 22 braka (10,67%), a slijedi 1794. godina s 21 sklopljenim brakom (10,19%). Uočljive su oscilacije u raspodjeli vjenčanja, kada nagli porast slijedi nakon naglog pada, i obrnuto.

Tablica 2. Minimalni godišnji broj vjenčanja

Godina	1782.	1787.	1793.	1797.
Broj vjenčanja	6	5	7	5

Tablica 3. Maksimalni godišnji broj vjenčanja

Godina	1788.	1794.	1798.	1800.
Broj vjenčanja	16	21	22	15

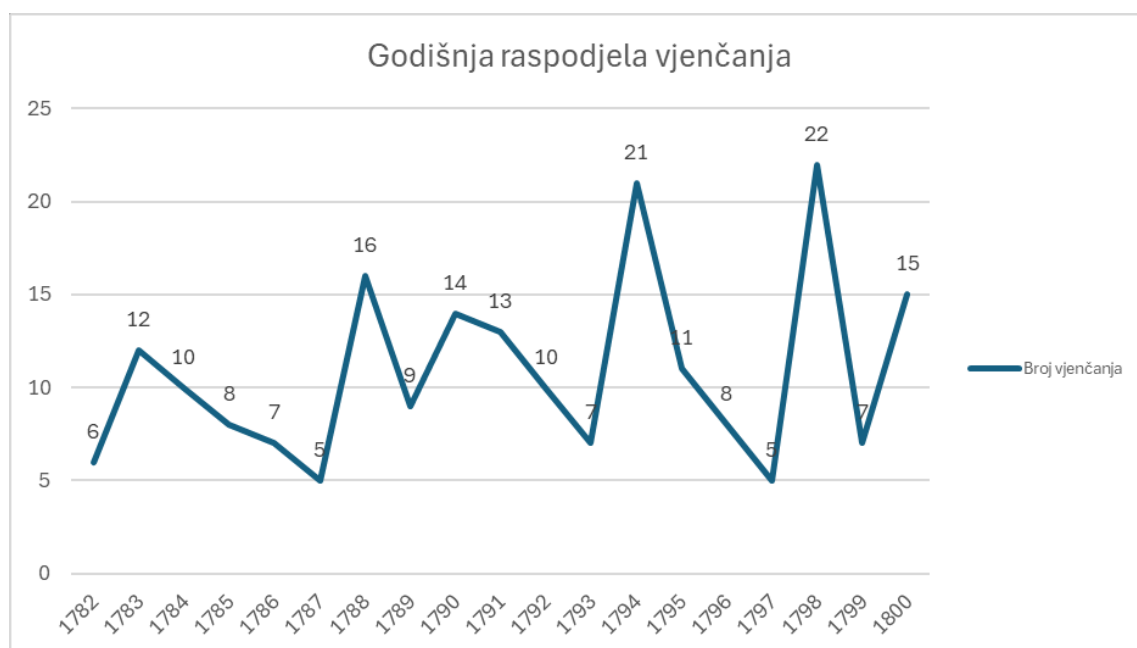
Postojali su mnogobrojni čimbenici radi kojih je dolazilo do stagnacije te pada u broju vjenčanja, a neki od njih su oskudica i glad. Prema Krivošiću, ciklične pojave gladi uzrokuju znatan pad broja vjenčanja, nakon čega dolazi kompenzacijski porast.⁴⁵ Upravo se djelovanje oskudice i gladi očituje prvenstveno na kretanje vjenčanja.⁴⁶ Mogu se pratiti oscilacije u broju sklopljenih brakova, gdje dolazi do dvostrukog i trostrukog povećanja broja vjenčanja, ali najzamjetniji porast bio je s 1797. godine, kada je sklopljeno 5 brakova, na 1798. godinu u kojoj je sklopljeno 22 braka, što je povećanje za više od četiri puta. No, već iduće godine, broj sklopljenih brakova opada na 7. Razlog tome može se samo pretpostaviti, s obzirom na to da ovaj rad istražuje samo matične knjige vjenčanih, da bi se pokušalo naći uzrok trebalo bi istražiti više različitih vrsta povijesnih izvora. No, u obzir se mogu uzeti navedene problematike kao što su glad i oskudica hrane, ali i mnogobrojni drugi vanjski faktori koji su utjecali na vrijeme stupanja u brak, kao što su epidemije, ratovi i rodne godine.⁴⁷

⁴⁵ Krivošić 1988, 19.

⁴⁶ Krivošić 1988, 21.

⁴⁷ Cik 2016, 241.

Grafikon 1. Godišnja raspodjela vjenčanja

SEZONSKA RASPODJELA VJENČANJA

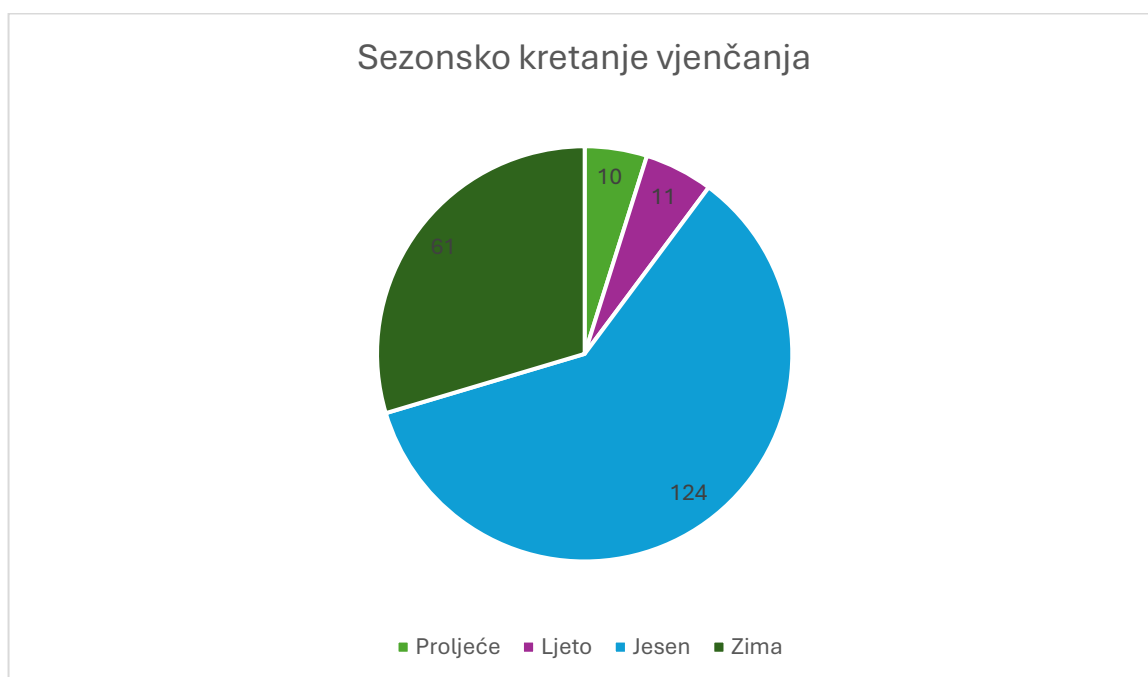
Prema katoličkom pravu, zabranjeno je bilo sklapati brakove od prve nedjelje došašća do Božića te u vrijeme Korizme, od Pepelnice do Uskrsne nedjelje. Radi takvih crkvenih običaja uglavnom su ožujak i prosinac bili mjeseci s najmanjim brojem sklopljenih brakova, dok ih je najviše sklopljeno nakon završetka poljskih radova, prije Božića u studenome, te prije Korizme u siječnju i veljači.⁴⁸

Može se zamijetiti praćenje takvih trendova i u Mrkoplju, gdje je najveći broj sklopljenih brakova bio u studenome (121 odnosno 58,73%), siječnju (31 odnosno 15,04%) i veljači (30 odnosno 14,56%). Mjeseci s najmanjim brojem sklopljenih brakova bili su kolovoz (2 odnosno 0,97%), te ožujak, srpanj i listopad (3 odnosno 1,45%). U travnju, rujnu i prosincu nije sklopljen niti jedan brak kroz osamnaestogodišnji period. Stoga je i u Mrkoplju prevladavao jesenski maksimum, kao i na sjeveru Europe, te jesensko-zimski maksimum karakterističan za južnu i jugoistočnu Europu.⁴⁹

⁴⁸ Vekarić 2000, 51.

⁴⁹ Vekarić 2000, 51.

Grafikon 2. Sezonsko kretanje vjenčanja

No, osim crkvenih normi, na razdoblje sklapanja braka znatno su utjecali i drugi čimbenici, poput gospodarske i poljodjelske aktivnosti, ali i klimatske prilike, ratno doba te opskrbljenost hranom.⁵⁰ Važnu ulogu igrala je i gospodarska aktivnost, posebice u ruralnim sredinama, očitavši se malim brojem sklopljenih brakova za vrijeme najveće poljoprivredne djelatnosti u proljeće, ljeti i ranu jesen.⁵¹ Ljeti i u ranu jesen bilo je doba žetve, berbe i košnje,⁵² stoga je uočljiv minimalni broj sklopljenih brakova upravo u tim mjesecima. Po završetku poljodjelske aktivnosti te smanjenjem radne aktivnosti u jesen, dolazilo je do najvećeg broja vjenčanja te se to smatralo razdobljem obilja.⁵³ S druge strane, ljetni mjeseci, odnosno od travnja do listopada, bili su rezervirani uglavnom za „nužna“ vjenčanja, odnosno vjenčanja među udovcima.⁵⁴ U Mrkoplju je u ljetnim mjesecima održano sveukupno 21 vjenčanje, od čega 9 među udovcima (42,85%). No, ipak su i među udovcima bili najpopularniji siječanj, veljača i studeni.

Vjenčanja su uglavnom bila skupna i periodična, na što je utjecao i raspored liturgijskih doba i periodičnost agrarnih poslova.⁵⁵ Primjećuje se poštivanje crkvenih normi vezano uz

⁵⁰ Vekarić 2000, 52.

⁵¹ Dobljanović 2016, 81.

⁵² Vekarić 2000, 52.

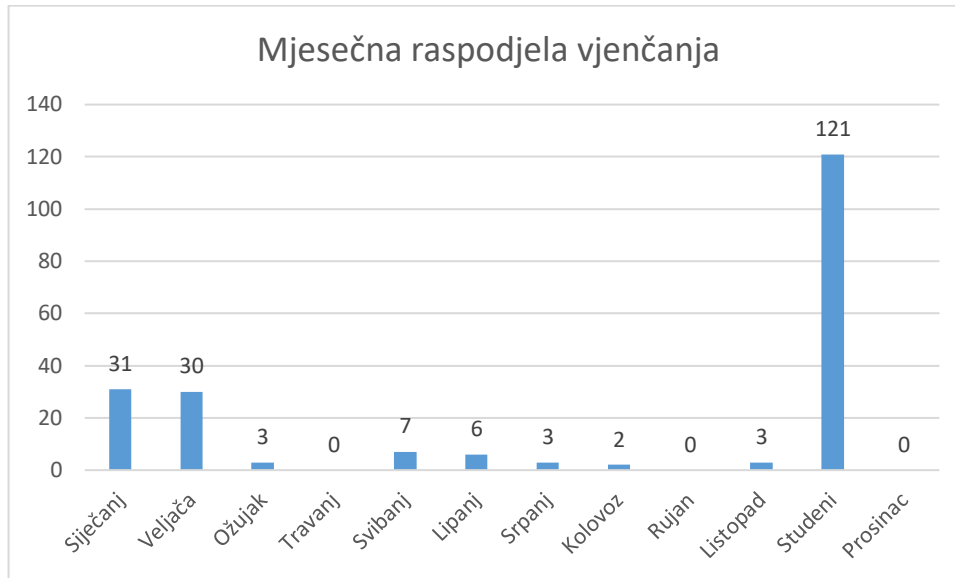
⁵³ Vekarić 2000, 52.

⁵⁴ Cik 2016, 246.

⁵⁵ Cik 2016, 246.

zabranu sklapanja brakova u prosincu, dok su u ožujku, za koji je isto vrijedila zabrana, sklopljena 3 braka. No radi promjenjivosti datuma Uskrsa,⁵⁶ vrijeme Korizme je moglo završiti prije kraja ožujka.⁵⁷ Na sklapanje braka tijekom došašća, u Europi se gledalo više blagonaklono nego u Korizmi.⁵⁸

Grafikon 3. Mjesečna raspodjela vjenčanja

Studeni prevladava kao mjesec s najvećim brojem održanih vjenčanja gotovo u cijelom periodu, s iznimkom 1782. i 1799. godine, kada su mjeseci s maksimalnim brojem sklopljenih brakova bili siječanj, odnosno veljača. No, u oba slučaja radi se o malom broju održanih brakova godišnje (tablica 4.).

Tablica 4. Mjesečna raspodjela vjenčanja po godinama

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	UKUPNO
1782	3	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	6
1783	5	0	0	0	0	0	0	1	0	0	6	0	12
1784	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	4	0	10
1785	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	8
1786	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	4	0	7

⁵⁶ Šunjić 2012, 368.

⁵⁷ Božić Bogović 2013, 68.

⁵⁸ Šunjić 2016, 368.

1787	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	5
1788	2	1	0	0	0	1	1	0	0	2	9	0	16
1789	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	6	0	9
1790	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	14
1791	4	1	2	0	0	0	1	0	0	0	5	0	13
1792	0	2	0	0	1	0	1	0	0	0	6	0	10
1793	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	7
1794	2	2	1	0	1	1	0	0	0	0	14	0	21
1795	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0	11
1796	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	6	0	8
1797	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	5
1798	3	4	0	0	1	0	0	0	0	1	13	0	22
1799	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	7
1800	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	0	15
UKUPNO	31	30	3	0	7	6	3	2	0	3	121	0	206

DNEVNA RASPODJELA VJENČANJA

U praćenju osamnaestogodišnjeg perioda, u Mrkoplju su se sklapali brakovi svaki dan u tjednu. Najviše brakova sklopljeno je srijedom (93 odnosno 45,14%) te nedjeljom (72 odnosno 34,95%). Najmanje brakova sklopljeno je subotom (2 odnosno 0,97%) te petkom (5 odnosno 2,42%). Vjerojatno nisu postojale crkvene odredbe koje su regulirale odabir dana u tjednu, no nedjelja, kao dan Gospodnji, i petak, kao dan Muke Kristove, nisu smatrani pogodnima za sklapanje braka.⁵⁹

No, u Vojnoj krajini postojali su propisani dani kada je bilo pogodno sklapanje braka, srijeda za katoličko stanovništvo, a ponedjeljak za pravoslavno.⁶⁰ Nadalje, Mrkopalj kao i samo područje oko Karolinske ceste pripadalo je Vojnoj krajini sve do 1765. godine,⁶¹ stoga ne treba čuditi što su u Mrkoplju, prema postocima, zasigurno ostali običaji prakticirani za vrijeme Vojne krajine.

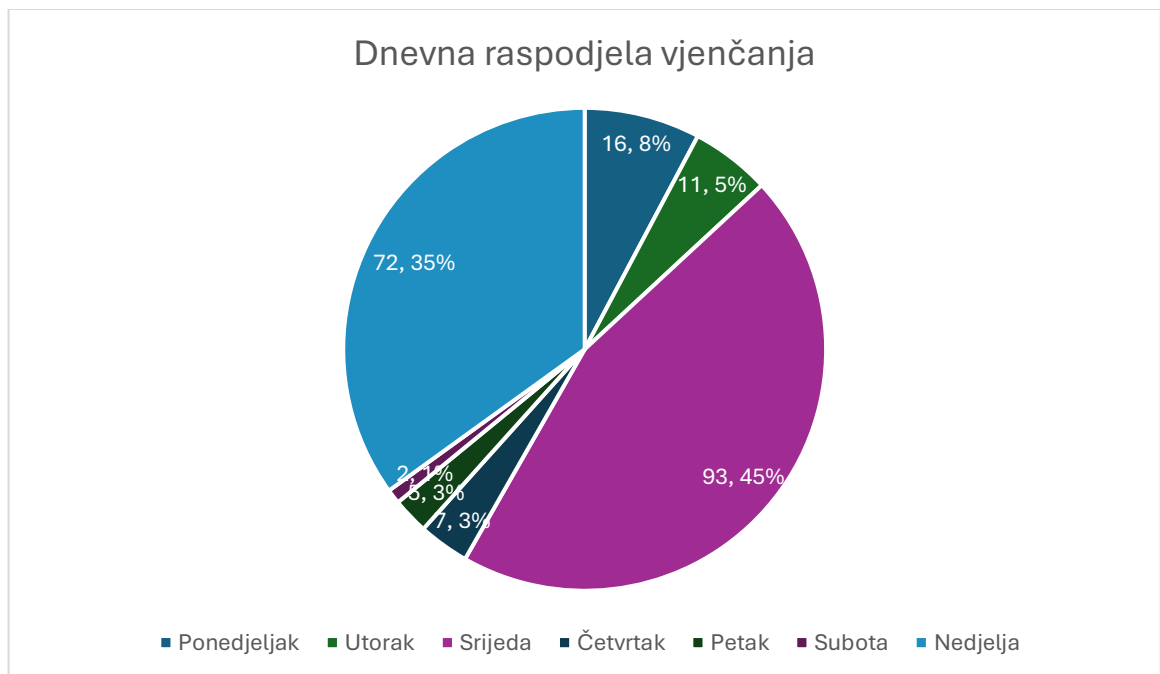
⁵⁹ Božić Bogović 2013, 68.

⁶⁰ Katušić 2013, 82.

⁶¹ Herljević 1965, 11.

U tradiciji, sv. Katarina (25. studenoga) i sv. Andrija (30. studenoga) bili su dani kada su se najčešće sklapali brakovi.⁶² Datum s maksimalnim brojem sklopljenih vjenčanja bio je 23. studenoga (38 odnosno 18,44%), a slijede ga 25. studenoga (26 tj. 12,62%) te 24. i 26. studenoga (oba po 15, tj. 7,28%). Stoga, najviše vjenčanja odvijalo se od 23. do 26. studenog, u razdoblju oko već spomenutog blagdana sv. Katarine, u kojem je sklopljeno nešto manje od polovine svih vjenčanja (45,63%). Pojedinačni datum kada je sklopljen najveći broj brakova bio je 23. studenog 1800. kada se sklopilo sveukupno 14 brakova. No, postoji problematičnost upisivanja vjenčanja u matičnim knjigama. Učestalo je da se najveći broj godišnjih vjenčanja održava na isti datum, što može biti uzrokovano time što je župnik jednokratno upisivao događaje te da ih je sve upisao u istom danu, a ne da su se ona sva održala isti dan.⁶³

Grafikon 4. Dnevna raspodjela vjenčanja

MJESTO SKLAPANJA BRAKA

Vjenčanja su se uglavnom odvijala u mjestu zaručnice. Jelinčić navodi kako je mladoženja najčešće dolazio u mjesto zaručnice samim činom vjenčanja, ili se ranije nastanio, a on često i ostaje u tom mjestu.⁶⁴

⁶² Božić Bogović 2013, 67.

⁶³ Krivošić 1988, 16.

⁶⁴ Jelinčić 1993, 254.

Župnici nisu učestalo bilježili mjesto u kojem se sklapao brak. U nekoliko slučajeva (33 odnosno 16,02%) upisano je mjesto u kojem je sklopljen brak. Način zapisivanja je varirao: ponekad bi župnik, s obzirom na to da se uglavnom više brakova sklapalo na isti dan, napisalo samo kod prvog sklopljenog braka. U slučaju da se vjenčanje odvijalo izvan župe, župnici bi napisali gdje se odvijalo, ili bi napisali da je „vjenčanje odradio župnik/kapelan (mjesto) župe“.

Od vjenčanja za koja je zabilježeno mjesto sklapanja, najčešće su se odvijala u Mrkoplju (36,36%) i Fužinama (24,24%). Nekoliko vjenčanja odvijalo se u Vrbovskom (9,09%) i bakarskom kraju (6,06%), te po jedno u Brodu, Dragi, Krmpotama, Moravicama, Praputnjaku, Ravnoj Gori, Rogima i Skradu. Mjesto odvijanja obreda koncentrirano je na Gorski kotar, s iznimkom bakarskog kraja⁶⁵ i Krmpota.

No, teško je utvrditi je li se obred odvio u mjestu mladoženje ili nevjeste. U slučajevima u kojima je navedeno mjesto održavanja obreda, mjesto porijekla mladoženje navedeno je u manje slučajeva (57,57%) nego li mjesto porijekla nevjeste (69,69%). Problematičnost je što samo u gotovo polovici slučajeva (48,48%) je navedeno mjesto porijekla za oboje zaručnika. U tom slučaju, obred se češće odvijao u mjestu nevjeste (62,5%),⁶⁶ nego li mladoženje (25%), dok je jedan obred održan u mjestu iz kojega su oba zaručnika (6,25%).

Mjesto sklapanja braka uistinu je koncentrirano na Gorski kotar te područja povezana Karolinskom cestom, ali i na okolna mjesta koja su relativno blizu u bakarskom ili vinodolskom kraju. Ovakva blizina utjecala je i na međusobno sklapanje brakova.

MJESTO PORIJEKLA MLADENACA

Pod župu Mrkopalj spadala su i okolna mjesta: Begovo Razdolje, Brestova Draga, Stari Laz, Sunger i Tuk,⁶⁷ stoga ne treba začuditi što je velik broj mladenaca dolazio iz okolnih mjesta.

Za razliku od učestalosti unošenja mjesta održavanja obreda, župnici su češće unosili mjesto porijekla mladenaca koje je bilo od važnosti. Proučavanjem mjesta odakle su mladenci mogu se pratiti migracije stanovništva. Za mladoženju je mjesto porijekla uneseno nešto manje puta (43,68%) nego li za mladenku (47,57%). Najviše mladoženja dolazi iz Starog Laza (20%), Mrkoplja (14,44%) i Vrbovskog (10%). Postoji znatan broj mladoženja s područja Gorskog

⁶⁵ U izvorima kao *Valle Buccari*, dok je ime za sam Bakar *Buccari*.

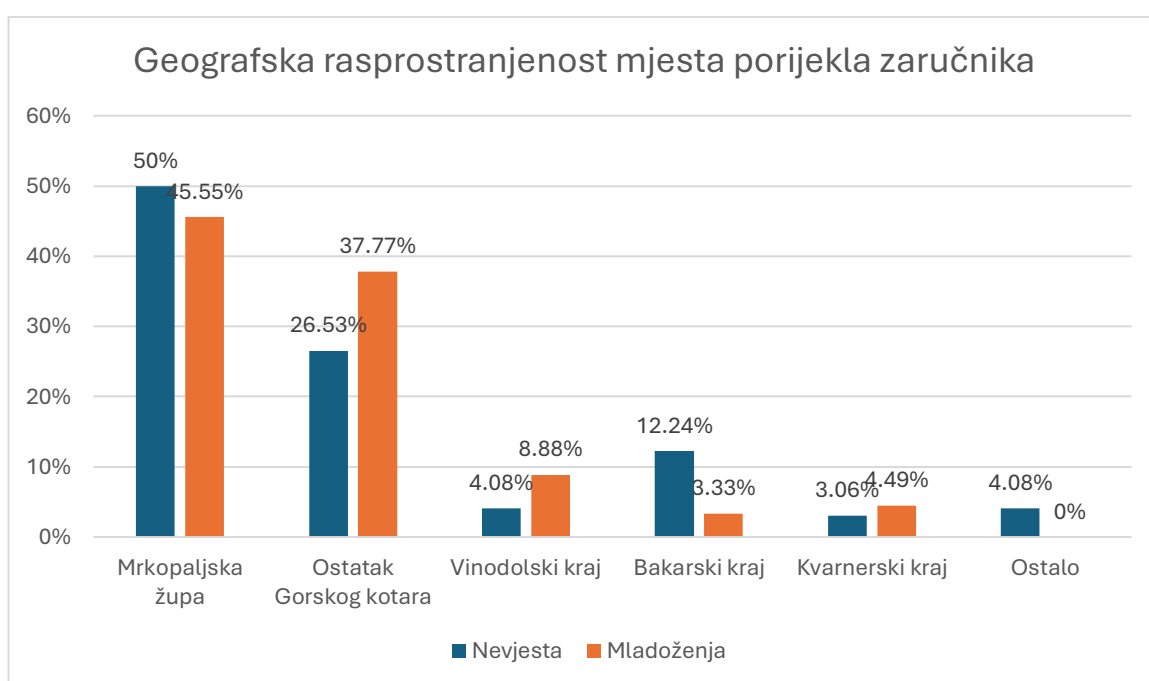
⁶⁶ U dva slučaja nevjesta je iz okolnog mjesta koje pripada pod župu u kojoj se odvijalo vjenčanje, stoga se to pribrojilo u njenu korist. Konkretni primjer nevjeste iz *Starog Laza*, koji je spadao pod mrkopaljsku župu, a obred se održao tamo, te nevjeste iz *Broda* dok se obred održao u *Rogima*.

⁶⁷ Strohal 1993, 145.

kotara, bakarskog i vinodolskog kraja. Uzme li se u obzir cijelo područje mrkopaljske župe, od tamo ih dolazi najviše (45,55%), potom iz ostalih dijelova Gorskog kotara (37,77%), vinodolskog kraja (8,88%), kvarnerskog područja (4,44%) te bakarskog kraja (3,33%).

Kod mladenki, najveći broj dolazi ih iz Mrkoplja (25,51%), Fužina (11,22%) i Starog Laza (10,20%). Promatrajući šire područje župe, najčešće su mladenke bile iz mrkopaljske župe (50%), ostatka Gorskog kotara (26,53%), bakarskog kraja (12,24%), vinodolskog kraja (4,08%), kvarnerskog područja (3,06%) te pojedine s teritorija današnje Slovenije (2,04%) i iz Bosiljeva (1,02%).⁶⁸

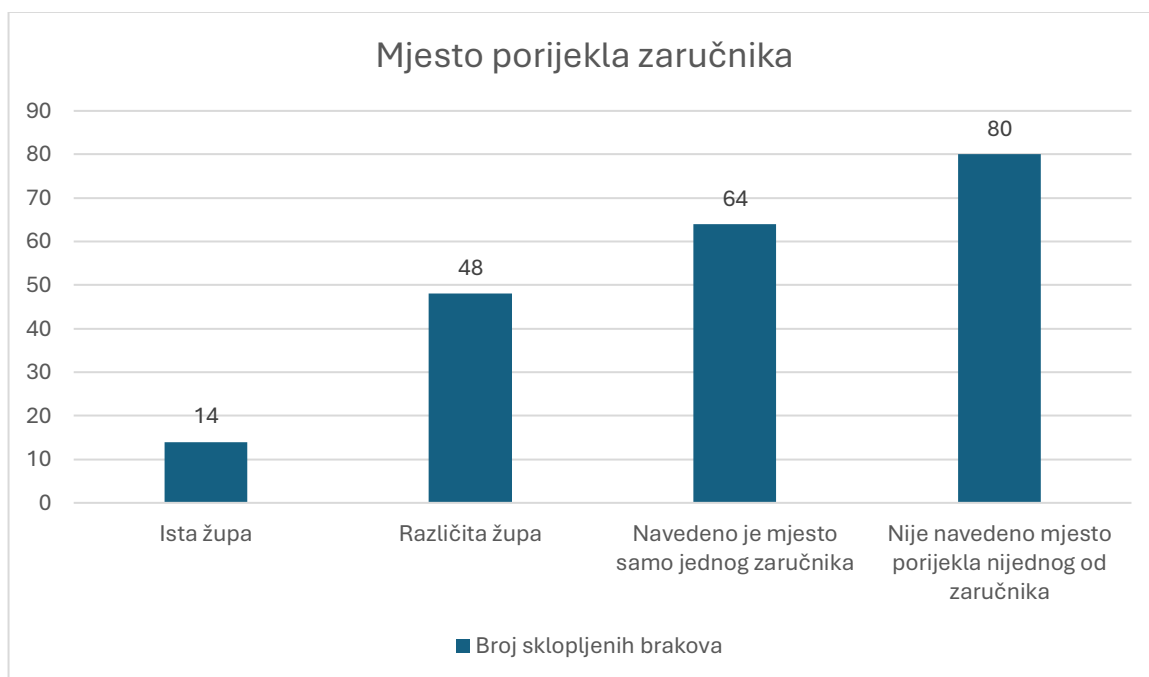
Grafikon 5. Geografska rasprostranjenost mjesta porijekla zaručnika

Što se tiče vjenčanja, gledajući mjesto porijekla oba zaručnika, samo 14 brakova (22,95% od brakova u kojima je navedeno porijeklo za oba zaručnika) dolaze iz iste župe. Uglavnom se radi o brakovima unutar Župe Mrkopalj te njenih naselja, dok je po jedan primjer iz Fužina, Delnica, kupskog te bakarskog kraja.

⁶⁸ Za jedno mjesto nije moguće odgonetnuti koje je, niti kojem bi to teritoriju pripadalo.

Grafikon 6. Mjesto porijekla zaručnika

Kao što je prikazano u tablici, teško je dobiti realne podatke o situaciji te o međumjesnim brakovima, upravo zbog učestalog izostavljanja mjesta porijekla od strane župnika koji je unosio podatke o braku. Ne postoji dovoljno podataka kako bi se razaznalo jesu li svećenici češće upisivali kada je netko od zaručnika bio iz druge župe,⁶⁹ jer ne postoji duži kontinuitet zapisa mjesta porijekla makar jednog od zaručnika. U rijetkim je slučajevima u zapisima određene godine makar za jedno od zaručnika češće upisivano mjesto. Uobičajeno se radi o godinama s manjim brojem vjenčanja, dok je u godinama s većim brojem sklopljenih vjenčanja taj broj manji. (Tablica 5.) Osim mjesta porijekla, u godinama s većim brojem održanih vjenčanja oskudniji su podaci u svim segmentima, tako da u tim godinama najčešće su upisivani samo ime i prezime zaručnika te imena svjedoka.

Tablica 5. Udio podataka o mjestu porijekla zaručnika godišnje

Godina	Broj vjenčanja	Mladoženja mjesto	Nevjesta mjesto	Mladoženja	Nevjesta
1782	6	1	1	17%	17%
1783	12	3	1	25%	8%

⁶⁹ Kao što je slučaj sa zanimanjima kada su se unosila ona drugačija od većinskog.

1784	10	6	8	60%	80%
1785	8	1	8	13%	100%
1786	7	2	4	29%	57%
1787	5	3	5	60%	100%
1788	16	8	8	50%	50%
1789	9	3	3	33%	33%
1790	14	3	3	21%	21%
1791	13	6	7	46%	54%
1792	10	4	3	40%	30%
1793	7	5	4	71%	57%
1794	21	12	7	57%	33%
1795	11	8	6	73%	55%
1796	8	4	2	50%	25%
1797	5	5	4	100%	80%
1798	22	6	11	27%	50%
1799	7	1	3	14%	43%
1800	15	8	10	53%	67%
UKUPNO	206	88	98	43%	48%

PONOVLJENI BRAKOWI

Trajanje bračne zajednice najčešće je ovisilo o smrti jednog od supružnika. Muškarci su uglavnom stariji stupali u bračnu zajednicu, a njihova je prosječna doživljena dob bila kraća, što je rezultiralo većim brojem udovica naspram udovaca.⁷⁰ Od 1782. do 1800. ukupno je sklopljeno 37 ponovljenih brakova (17,96% od ukupno održanih vjenčanja). Više je bilo udovaca (11,65%) nego udovica (9,70%). Bilo je samo 7 brakova (3,39%) u kojem su oba partnera već bili udovci.

U slučaju kada su muškarci bili udovci, pored njihovog imena stajalo bi *viduus*, dok ako je žena bila udovica, pored njenog imena pisalo je *vidua*, te je u većini slučajeva (60%) pored toga upisano ime njenog pokojnog muža.

⁷⁰ Doblanović 2016, 76.

Razlozi sklapanja ponovnog braka mogu se tražiti i u strukturi obitelji. Smrću oca, bila je smanjena mogućnost prihodovanja, a smrću majke djeca su ostala nezbrinuta.⁷¹ Udovci su se češće i žurnije ponovno ženili kako bi što prije zbrinuli malodobnu djecu.⁷² Doblanović navodi da je udovicama vjerojatan razlog ponovnog vjenčanja bila briga za egzistenciju obitelji, što same nisu mogle ostvariti radi manjih prihoda nego muškarčevih.⁷³

Tablica 6. Bračni status mladenaca

	Nevjenčan neudana	Udovac neudana	Nevjenčan udovica	Udovac udovica
Broj vjenčanja	169	17	13	7
Postotak	82,03%	8,25%	6,31%	3,39%

Tijekom obrađenih godina, nije bilo niti jedne nevjeste koja se dva puta udala. No, problem u utvrđivanju ovog podatka nastaje jer su udovice ponekad bile zapisivane prezimenom bivšeg muža ili oca. Također, problematično je bilo što je kod udovica češće bilo upisano ime njihovog pokojnog muža, nego oca, a radi učestalosti ponavljanja sličnih prezimena na području Mrkoplja i okolice bez takvih nužnih informacija nije moguće samo na temelju podataka iz matične knjige vjenčanih nedvosmisleno utvrditi njihov identitet. No, kod mladoženji je drugačija situacija. Ukupno pet mladoženja je ponovilo brak u obrađenom periodu, odnosno ti su muškarci dva puta navedeni kao mladoženje. Kao i za nevjeste, i za mladoženje postoji problematika preciziranja radi li se o istoj osobi. U ovom slučaju, najbolji pokazatelj toga bilo je ime oca, ili mjesto porijekla koje je zapisano u oba slučaja. Osim navedenih pet slučajeva, u kojima se barem jedan od parametara poklapa, postoje dva slučaja u kojima su mladoženje navedeni dva puta: prvi put kada prvi put stupaju u brak, a drugi put kao udovci, u promatranom razdoblju. No, nije moguće bilo pronaći niti jednu stavku po kojoj bi se moglo zaključiti da se radi o istim osobama.⁷⁴ Što se tiče mladoženja koji su sklopili brak više puta, u samo jednom slučaju radi se o mladoženji koji je dva puta ostao udovac (tablica 7).

⁷¹ Vekarić 2000, 60.

⁷² Vekarić 2000, 62.

⁷³ Doblanović 2016, 76.

⁷⁴ Prva situacija je kod *Gregoriusa Blaskovicha*, kod kojeg se na prvom vjenčanju navodi ime oca, ali je radi oštećenja od vlage nečitko. Na drugom vjenčanju gdje je naveden kao udovac ne spominje se uopće njegov otac. Drugi slučaj je *Antonius Grubisich*, gdje na prvom vjenčanju se uopće ne spominje otac, a na drugome mu se navodi ime oca i njegov status udovca.

Ostali mladoženje navedeni u tablici su oni koji su u promatranom periodu više od jednoga puta zapisani unutar matične knjige vjenčanih, a da se barem neki podaci poklapaju kako bi se moglo sa velikom vjerojatnošću utvrditi da se radi o istoj osobi. Najčešće su identificirani po imenu oca, ako je bilo upisano, ili po drugim podacima navedenim u tablici 7. Nije moguće izračunati koliko je vremena prošlo od smrti supruge do ponovne ženidbe no, moguće je samo izračunati koliko je vremena prošlo od prvog do ponovljenog braka, što je u prosjeku bilo 6,6 godina.

Tablica 7. Slučajevi ponovljenih brakova

MLADOŽENJA	PRVO VJENČANJE	DRUGO VJENČANJE	MJESTO PORIJEKLA		BRAČNI STATUS		PROTEKLO VRIJEME (godine)
<i>Thomas Lakotich</i>	25.5.1789.	23.11.1791.	<i>Kolpa</i>	<i>Kolpa</i>		Udovac	2
<i>Matthias Butorac</i>	23.11.1785.	15.2.1790.	<i>Kermpote</i>	<i>Kermpote</i>		Udovac	5
<i>Matthias Iskra</i>	18.2.1789.	22.11.1795.				Udovac	6
<i>Lucas Vidass</i>	27.6.1786.	12.5.1794.		<i>Poljska-Kolpa</i>		Udovac	8
<i>Lucas Radossevich</i>	26.11.1788.	23.11.1800.			Udovac	Udovac	12

Osim ponovljenih brakova, ovakvi zapisi daju na uvid kako je promjena župnika ili kapelana utjecala i na specificiranje zapisanih informacija, te na njihovu detaljnost. U navedenim primjerima vidi se kako je u kratkom periodu došlo do različitih informacija koje su župnici unosili, tako *Lucasu Vidassu* u razmaku od 8 godina, u jednom zapisu je uneseno mjesto porijekla, dok u drugome nije.

DRUŠTVENI STATUS I ZANIMANJE

Prema Ciku, kategorija zanimanja je rijetko bila upisana u matičnim knjigama sve do 19. stoljeća. Kao razlog navodi da su u prethodnom razdoblju župnici najčešće navodili ona zanimanja koja su se razlikovala od onog kojem se većinsko stanovništvo bavilo, kao što su to poljoprivrednici.⁷⁵ Stoga, zanimanje se upisivalo ako je ugledno, ili netipično.⁷⁶

⁷⁵ Cik 2016, 240.

⁷⁶ Cik 2016, 245.

Župnici su vrlo rijetko (1,45% slučajeva) bilježili zanimanje kod mladoženje. Iako su ga sistematičnije i češće bilježili kod svjedoka, ne može se procijeniti zašto nisu za mladoženje. Kod mladoženja su navedena samo tri zanimanja: administrator (*amministrator*), seljak (*colonus*) i kovač (*faber ferravius*). Što se tiče žena, samo je u jednom slučaju navedeno zanimanje, a to je učiteljica (*magistra posta*), a uz to i pod društveni status *domina*, za *Mariu Ludovicu Strachel*, koja se vjenčala za *dominusa Franciscusa Henricusa Tilkea* iz Rijeke, koji je jedan od navedenih dvoje mladoženja sa zabilježenim društvenim statusom. Drugi navedeni društveni status bio je *vulgus*.

SVJEDOCI

Na gotovo svim vjenčanjima (96,60%) prisutna su bila dva svjedoka, dok je na jednom vjenčanju bio prisutan jedan svjedok (0,48%). Nema zabilježenog da je na ijednom vjenčanju bilo više od dva svjedoka. Župnici su kroz cijeli period bilježili imena dva svjedoka, te u rjeđim slučajevima njihovo mjesto porijekla, društveni status i zanimanje, no to je zavisilo o župniku.

Što se tiče mjesta porijekla, kod prvog svjedoka on je zabilježen 19 puta, a kod drugog 32 puta. Svjedoci su uglavnom bili ili iz mjesta porijekla jednog od zaručnika, ili iz mjesta u kojem se održavalo vjenčanje. Najviše svjedoka bilo je iz Mrkoplja (45,09%), a potom iz Ravne Gore (11,76), Fužina i Starog Laza (7,84%).

Kod svjedoka je mnogo češće bilo upisano zanimanje nego kod zaručnika. Navedena zanimanja: kotarski inspektor (*cotorio inspectore*), inspektor kolonija (*coloniorum inspectore, coloniorum vice-inspectore*), učitelj (*posta magistro, scuola magistro, ludi-magistro*), sudac (*judice, oppidano judice*), komornik kaštelan (*castellano cameralistico*), kovač (*lavoro ferravio*), krojač (*sutore*), seljak (*colono*) i *Regio Croatia Castellano*. Također se i društveni status bilježio mnogo češće nego kod zaručnika, a župnici su uglavnom navodili slijedeće stavke: gospodin (*dominus*), slavni gospodin (*perillustris dominus*), velikodušni gospodin (*generosus dominus*) i ugledni gospodin (*spectabilis dominus*).

Među svjedocima se čak 21 put spominje *Nicolaus Sporer*, dva puta kao *judice*, a jednom kao *oppidano judice*. U jednom slučaju se spominju na istom vjenčanju dva svjedoka koja se oba zovu *Nicolaus Sporer*, stoga se, a radi i učestalosti prezimena u Gorskom kotaru, ne može sa sigurnošću utvrditi je li stalno bila u pitanju ista osoba. Međutim, među imenima svjedoka *Nicolaus Sporer* se prvi put spominje 1793. godine, a zadnji put 1799. godine, i to na različitim datumima vjenčanja. Zbog manjka informacija o svjedocima, ne može se utvrditi je li on zaista bio svjedok na tolikom broju vjenčanja, ili je samo učestalo ime i prezime, jer se

Nicolaus Sporer spominje i kao mladoženja 3. kolovoza 1783. godine, no jedino što je zapisano je da je obred održan u Mrkoplju i da se vjenčao za *Petru*, udovicu *Michaela Lipovcza*. S obzirom na to da nije stalno uneseno njegovo zanimanje, koje može varirati i do specifičnosti upisivanja detalja pojedinih župnika, ne može se sa sigurnošću utvrditi da se radi o istoj osobi. Ipak, barem u većini slučajeva vjerojatno je riječ o istoj osobi budući da je bilo uobičajeno da se ugledne osobe pozivaju za svjedoke na vjenčanjima. Upravo su te ugledne i pouzdane osobe bile neka vrsta dodatnog osiguranja da je brak koji se sklapa valjan te da nema nikakvih zapreka.

Idući svjedok koji se često spominje je *Josephus (de) Vurianin*, koji je šest puta spomenut kao svjedok na različitim vjenčanjima. Za njega je tri puta naveden društveni status *perillustris dominus*, dok je jednom *dominus*. Sljedeći je *Franciscus Henricus Tilke*, za kojeg je dva puta navedeno zanimanje *posta magistro*, i sva četiri puta društveni status *perillustris dominus*. Jednom je naveden samo kao *Henricus Tilke*, no radi društvenog statusa i zanimanja da se naslutiti da se radi o istoj osobi, radi same neučestalosti imena. Potom slijedi *Antonius Cruce*, dva puta naveden kao *coloniorum vice inspectore*, a pet puta kao *perillustris dominus* ili *generosus dominus*.

ZAKLJUČAK

Mrkopalj se po svom geografskom položaju u središtu Gorskoga kotara i u tom periodu još uvijek najvažniju cestu, Karolinu, razvio u gospodarskom i demografskom smislu. Priljev mnogobrojnih radnika u svrhu rada na prometnicama doveo je do njihovog ostanka u samom mjestu, što je vidljivo i u mnogobrojnim prezimenima uočenima i u samoj matičnoj knjizi. Takvim geografskim položajem Mrkopalj je postao mjesto poveznice i migracija gdje su brakove sklapali stanovnici Gorskog kotara, sa svojim sumještanima, ali i onima iz vinodolskog i bakarskog kraja radi relativne blizine.

Kroz analizu podataka uočeno je kako Mrkopalj prati trendove u vjenčanjima kao i u ostatku Hrvatske. Brakovi su se najčešće sklapali u studenome, kojega su slijedili siječanj i veljača. Ne sklapajući brakove za vrijeme Došašća u prosincu i iznimno malim brojem brakova u ožujku oko razdoblja Korizme, vidi se da su praćene tradicionalne norme Katoličke crkve. Kao i u ostatku Hrvatske i u Mrkoplju je najviše brakova zabilježeno oko blagdana sv. Katarine i sv. Andrije u studenome. Najčešće su se ženili srijedom, a potom nedjeljom, što je odskakalo od smatranja da kao dan Gospodnji nije pogodan za sklapanje braka. Uz dan Gospodnji, tu je bio i petak kao dan Muke Kristove, na koji je zabilježen minimalni broj vjenčanja, stoga se vidi da su to poštovali.

Radi narativnog oblika vođenja matičnih knjiga, mnogo je podataka pisano vrlo oskudno te je zavisilo o volji župnika. Mnoga pitanja ostaju otvorena te se ne mogu dobiti konkretni podaci za mnoge aspekte, kao što je to dob radi ne unošenja takvih podataka, ali i o zanimanju zaručnika jer su takvi podaci unošeni neujednačeno. Za odgovor na neka pitanja bilo bi potrebno analizirati i matične knjige krštenih i umrlih, ali i druge vrste povijesnih izvora. Kroz rad je zamijećeno mnogo više podataka o svjedocima nego o samim zaručnicima, za što ne postoji objašnjenje, već pretpostavka da su se svjedoci o kojima su unošene informacije bili ugledniji stanovnici, zamijećeno prema njihovom društvenom statusu.

Gorski kotar je još uvijek vrlo neistraženo područje s bezbroj mogućnosti. Sa svojom bogatom poviješću, mnogobrojnim mjestima, različitim etničnostima, kulturama i vjeroispovijesti pruža mogućnosti za istraživanja, kroz njegove periode velikog razvoja zahvaljujući infrastrukturi i njime popraćenom gospodarskom napretku, sve do današnjeg kontinuiranog velikog pada i depopulacije koja traje duži niz godina.

POPIS PRILOGA

TABLICE

Tablica 1. Način identifikacije zaručnika	9
Tablica 2. Minimalni godišnji broj vjenčanja	10
Tablica 3. Maksimalni godišnji broj vjenčanja	10
Tablica 4. Mjesečna raspodjela vjenčanja po godinama	13
Tablica 5. Udio podataka o mjestu porijekla zaručnika godišnje	18
Tablica 6. Bračni status mladenaca	20
Tablica 7. Slučajevi ponovljenih brakova	21

GRAFIKONI

Grafikon 1. Godišnja raspodjela vjenčanja	11
Grafikon 2. Sezonsko kretanje vjenčanja	12
Grafikon 3. Mjesečna raspodjela vjenčanja	13
Grafikon 4. Dnevna raspodjela vjenčanja	15
Grafikon 5. Geografska rasprostranjenost mjesta porijekla zaručnika.....	17
Grafikon 6. Mjesto porijekla zaručnika.....	18

BIBLIOGRAFIJA

PRIMARNI IZVORI

1. HR-DARI-885 Zbirka digitalnih preslika matičnih knjiga župa Riječke nadbiskupije 18.-21. stoljeća, MKV Mrkopalj 1782.-1816.

LITERATURA

1. Božić Bogović, D. (2013). *Rođenje, brak i smrt: stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*. Beli Manastir: Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru: 67-68.
2. Budak, N. (2007). *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*. Zagreb: Leykam International: 73-73; 115.
3. Cik, N. (2016). Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac. *Pro tempore*, 10-11: 256-261.
4. Crnić Novosel, M; Marinković M. (2022). Određivanje pripadnosti mjesnog govora Staroga Laza u Gorskom kotaru. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 26: 31-47.
5. Crnić, Š. (1962) Mrkopaljski kraj. *Hrvatski geografski glasnik*, 24 (1): 67-89.
6. Doblanović, D. (2017). *Žrvanj života: stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa: 76; 82.
7. Herljević, A. (1965). Ravna Gora. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 10: 5-60.
8. Jelinčić, J. (1993). Matične knjige s područja Pazinštine do 1945. (1949.) godine. *Vjesnik istarskog arhiva*. 2-3; (1992.-1993); 253-175.
9. Jelinčić, J. (2017). Matične knjige župe Višnjan 1748.-1914. *Histria*. 7; 47-98.
10. Katušić, M. (2013). *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu: 82.
11. Krivošić, S. (1988). Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige. *Arhivski vjesnik*, 32 (1): 13-30.
12. Marković, M. (2003). *Gorski kotar: stanovništvo i naselja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk: 61-64.
13. Strgačić, A. (1959). Inventar fondova matičnih knjiga Državnog arhiva u Zadru. *Arhivski vjesnik*, 2 (1); 485-539.
14. Strohal, R. (1993). *Uz Lujzinsku cestu*. Rijeka: Tiskara Rijeka: 141-142; 145.
15. Šunjić, M. (2012). *Prirodno kretanje stanovništva Komina na kraju 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća*. *Anali Dubrovnik*, 50: 365-384.

16. Vekarić, N. (2000). *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*. Zagreb – Dubrovnik: HAZU Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku: 51-52; 55; 60-62.
17. Vlahov, D. (1993). Matične knjige u povijesnom arhivu u Pazinu. *Vjesnik istarskog arhiva*, 2-3: 277-309.

INTERNETSKE STRANICE

1. Mrkopalj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 15.6.2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/mrkopalj>